

PIEŚNI O NIEPOKALANYM POCZĘCIU NAJŚWIĘTSZEJ MARYI PANNY W POLSKICH PRZEKAZACH ŚPIEWNIKOWYCH XX I XXI WIEKU

Pieśń kościelną określa się jako tekst w języku narodowym o charakterze chrześcijańskim, o metrycznej formie i stroficznej budowie z melodią nadającą się do śpiewania w grupie i do wielokrotnego zastosowania¹. A więc pieśń składa się z tekstu i melodii, które to czynniki pozostają do siebie w stosunku równorzędnym. Ściśle określona forma tekstowa i melodyczna sprawiają, że pieśni są odpowiednikami hymnów. Stąd należą one do hymnodii, a w badaniach naukowych podlegają dyscyplinie zwanej hymnologią².

Dotychczasowe prace badawcze nad pieśniami maryjnymi w Polsce koncentrowały się z jednej strony na odkrywaniu najstarszych kompozycji³, z drugiej zaś obejmowały szeroki zakres kultu bez uwzględniania poszczególnych tajemnic związanych z osobą Maryi⁴.

Prezentowany komunikat kieruje się nieco innymi kryteriami. Po pierwsze ograniczono zakres badań do utworów związanych wyłącznie z dogmatem Niepokalanego Poczęcia. Po drugie nie jest naszym celem poszukiwanie najstarszych pieśni. Wprost przeciwnie, interesują nas pieśni zamieszczone w wybranych śpiewnikach pochodzących z XX i XXI w. i to bez względu na czas ich powstania. Owszem, wskażemy na tradycję poszczególnych kompozycji, by wykazać, jakie utwory przetrwały do naszych czasów, ale również istotne będzie uwidocznienie nowszego repertuaru, który dopiero toruje sobie drogę do szerszego wykonawstwa.

¹ Por. P. Tarliński, *Zaspiewajmy Panu nową pieśń – czyli jaką?*, w: *Śpiew wiernych w odnowionej liturgii*, red. R. Pośpiech, P. Tarliński, Opole 1993, s. 41.

² I. Pawlak, *Muzyka liturgiczna po Soborze Watykańskim II w świetle dokumentów Kościoła*, Lublin 2001, s. 148.

³ H. Feicht, *Polskie średniowiecze*, w: *Studia nad muzyką średniowiecza*, red. Z. Lissa, Kraków 1975, s. 82; tenże, *Polska pieśń średniowieczna*, w: *Studia nad muzyką*, s. 376-386.

⁴ K. Mrowiec, *Kult Matki Bożej w kulturze maryjnej Polski XVI wieku*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne”, 29(1982) z. 2, s. 155-168; tenże, *Recepcja obcych melodii pieśni maryjnych w polskich śpiewnikach kościelnych XIX wieku*, w: *Affetti musicologici. Księga pamiątkowa z afektem ofiarowana profesorowi Zygmuntovi Marianowi Szweykowskiemu w 70. rocznicę urodzin*, red. P. Poźniak, Kraków 1999, s. 399-414.

ŹRÓDŁA – WYKAZ SKRÓTÓW

Niezwykle szeroka paleta wydań śpiewnikowych XX i XXI w. skłania do dokonania ich wyboru. Lista wyselekcjonowanych źródeł przedstawia się następująco:

- A – *Alleluja. Zbiór śpiewów mszalnych i pielgrzymkowych*, red. ks. J. Zawitkowski, Wydawnictwo SS. Loretanek, Warszawa 1978.
- C – *Cantate. Śpiewnik seminaryjny*, wybór i opracowanie ks. A. Zając, ks. S. Garnczarski, „Biblos”, Tarnów 1999.
- ChO – *Chorał Opolski*, t. 4, red. ks. J. Waloszek i in., Wydawnictwo Św. Krzyża, Opole 1993.
- ChS – *Chorał do modlitewników śląskich*, cz. 2, red. ks. R. Rak i in., Wydawnictwo Księgarni Św. Jacka, Katowice 1968.
- DN – *Droga do nieba. Katolicki modlitewnik i śpiewnik*, red. Międzydiecezjalna Komisja ds. Liturgii, Duszpasterstwa Liturgicznego i Muzyki Kościelnej Diecezji Opolskiej i Gliwickiej, Wydawnictwo Św. Krzyża, Opole 2001.
- Ex – *Exsultate Deo. Śpiewnik mszalny*, red. M. G. Skop., Wydawnictwo „Światło-Życie”, Kraków 2004(9).
- G – *Gaudeamus. Śpiewnik pieśni liturgicznych*, bez red., Dom Macierzysty SS. Urszulanek SJK, wydanie bez nut, Pniewy 1995.
- PM – *Pieśni maryjne wielogłosowe z towarzyszeniem organów zebrał ks. M. Żuk*, red. ks. H. Chamski, Wydawnictwo „Hejnał”, Płock 1998.
- PMSC – Ks. Z. Piasecki, *Panu memu śpiewać chcę. Zbiór śpiewów religijnych*, red. J. Piech, Wydawnictwo Księży Marianów, Warszawa 2001.
- S1 – Ks. J. Siedlecki, *Śpiewnik kościelny z melodiami na 2 głosy*, red. ks. W. Świerczek i in., Wydawnictwo „Ars Chrystiana”, Warszawa 1953.
- S2 – Ks. J. Siedlecki, *Śpiewnik kościelny*, red. ks. K. Mrowiec, Wydawnictwo Św. Krzyża, Opole 1982.
- S3 – Ks. J. Siedlecki, *Śpiewnik kościelny*, red. ks. K. Mrowiec i in., Instytut Wydawniczy Księży Misjonarzy „Nasza Przeszłość”, Kraków 1987.
- S4 – Ks. J. Siedlecki, *Śpiewnik kościelny*, red. ks. K. Mrowiec i in. Wydawnictwo ITKM, Kraków 2001.
- SAK – *Śpiewnik Archidiecezji Katowickiej*, red. ks. A. Reginek, Wydawnictwo Księgarni Św. Jacka, Katowice 2000.
- SB – F. Rączkowski, *Śpiewajmy Bogu*, red. M. Kornasowa i A. Szafrąńska, Instytut Wydawniczy „Pax”, Warszawa 1988.
- SK – O. O. Chadam, *Śpiewnik Kalwaryjski*, oprac. muz. ks. M. Michalec, ks. S. Szydełko, Wydawnictwo „Calvarianum”, Kalwaria Zebrzydowska 1984².
- SKDP – Ks. H. Chamski, *Śpiewnik Kościelny Diecezji Płockiej*, Płockie Wydawnictwo Diecezjalne, Płock 1974.

- SL – *Śpiewnik Liturgiczny*, red. ks. K. Mrowiec i in., Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 1991.
- SM – *Śpiewnik Maryjny*, red. ks. R. Marciniak, Tuchów 1996.
- SMP – *Skarbiec modlitw i pieśni*, wyd. bez nut, bez red., Wydawnictwo Kurii Diecezjalnej w Katowicach, Katowice 1959.
- SP – Ks. M. Jankowski, *Śpiewajmy Panu. Śpiewnik Archidiecezji Warszawskiej*, Wydawnictwo SS. Loretanek, Warszawa 1971.
- SPar – Ks. W. Lewkowicz, *Śpiewnik parafialny*, Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne, Olsztyn 1972⁸.
- WP – Ks. J. Łaś, ks. S. Ziemiański, *Wysławiamy Pana. Zbiór nowych pieśni kościelnych z towarzyszeniem organów*, WAM, Kraków 1978.

Wybrane źródła reprezentują pewne kategorie śpiewników. I tak najpierw wytypowano edycje najbardziej popularne (Ex, S, SL, SPar), potem niektóre śpiewniki diecezjalne (ChO, ChS, DN, SAK). Do badań włączono także śpiewniki autorskie (PMSC, WP) oraz związane z niektórymi sanktuariami (G, SK). Wreszcie uwzględniono pozycje tematycznie poświęcone wyłącznie pieśniom maryjnym (PM, SM).

Łącznie zgromadzono 23 źródła w tym 19 z XX w. i 4 z XXI w. Dwa wydania (G, SMP) nie posiadają zapisu nutowego. W dostępnych zbiorach piosenek religijnych nie odnaleziono utworów treściowo związanych z Niepokalnym Poczęciem.

Zakres terytorialny źródeł obejmuje Warszawę (5), Kraków (4), Katowice (3), Opole (3), Płock (2), Kalwarię Zebrzydowską, Lublin, Olsztyn, Pniewy, Tuchów (po 1).

Znajdujące się w edycjach pieśni dzielą się na dwie grupy. Do pierwszej należą te, które w całości odnoszą się do prawdy o Niepokalnym Poczęciu (31). Drugą natomiast stanowią te utwory, w których ta tajemnica poruszana jest w pojedynczych zwrotkach (31). Łącznie repertuar przeznaczony do badań składa się z 62 pieśni. Wszystkie kompozycje zamieszczono w aneksie (Tab. 1.) według porządku alfabetycznego opatrując je kolejnymi liczbami arabskimi.

TEKSTY

Pobożność ludowa wytworzyła wiele pieśni maryjnych. W stosunku do ich treści może się rodzić wiele zastrzeżeń. Niektóre z nich pozbawione są głębszej myśli teologicznej, inne w pewnej mierze ją wypaczają, jeszcze inne są bardzo sentymentalne i odnoszą się wyłącznie do uczuć. Wydaje się, że pieśni nowsze pod względem treści przedstawiają się nieco korzystniej⁵. Do tego wątku powrócimy jeszcze na zakończenie rozważań o tekstach.

⁵ T e n ż e, *Maryja w muzyce polskiej XIX wieku*, w: *Niepokalana. Kult Matki Bożej na ziemiach polskich w XIX wieku*, red. B. Pylak, Cz. Krakowiak, Lublin 1988, s. 683-697.

Muzykologia interesuje się jednak przede wszystkim stroną formalną tekstów przeznaczonych do śpiewu.

W zebranych repertuarze wyróżniamy głównie pieśni zwrotkowe bez refrenu (47). W mniejszości są pieśni refrenowe (15). Stan taki jest zgodny z wynikami badań etno-muzykologów, którzy wyraźnie stwierdzają, że pieśni refrenowe nie dominują w śpiewach religijnych. Ten typ formy jest charakterystyczny przede wszystkim dla pieśni maryjnych funkcjonujących jako śpiewy pielgrzymkowe⁶. Pośród pieśni o Niepokalanym Poczęciu można odnotować nieliczne śpiewy pielgrzymkowe i jednocześnie refrenowe (nr 20, 43).

Zestaw 63 utworów obejmuje pieśni jednozwrotkowe (4, 30, 53, 62), jak i wielozwrotkowe. Te ostatnie uzyskały przytłaczającą przewagę. Liczba zwrotek waha się od 3 (nr 32) do 10 (nr 18), 13 (nr 48), 23 (nr 11), a nawet do 59 (nr 62). Wielozwrotkowe śpiewy przeznaczone są z reguły dla pielgrzymów. Prawdopodobnie oni też tworzyli kolejne zwrotki.

W niektórych śpiewnikach odnotowujemy tendencję do redukcji istniejących wcześniej zwrotek. I tak np. pieśń nr 16 w S1 posiada 7 zwrotek, a w DN tylko 3 zwrotki; pieśń nr 44 w S1-S4 ma 6 zwrotek, a w DN 3 zwrotki. Autorzy edycji kierowali się zapewne niezrozumiałym dziś językiem poszczególnych zwrotek, a także ich małą przydatnością do liturgii.

Niektóre pieśni osiągnęły ogromną popularność. I tak nr 56 znajduje się w 16 edycjach, nr 5, 10, 15, 50 i 59 w 15 śpiewnikach, nr 16 w 11, nr 2, 4 i 30 w 9, a nr 55 w 7 źródłach.

Udało się zidentyfikować autorów niektórych tekstów. Podajemy ich w porządku alfabetycznym z zaznaczeniem numeru pieśni:

Ks. B. Arciszewski (16), ks. W. Kądziała (2), ks. F. Kociński (44), św. U. Ledóchowska (42). Św. A. Liguori (49), s. W. Łakowicz (14, 61), s. H. Panufnik (25, 33), ks. K. Pasionek (26, 36), ks. S. Pruś (13), ks. R. Rak (3), L. Romanowski (59 -?), ks. S. Szmidt (6), ks. J. Sinka (54), ks. T. Sołtysik (47), s. J. Stabińska (12), W. Syrokomla (59-?), ks. Cz. Urbanek (60), s. M. G. Zaleska (29).

Na 18 znanych autorów aż 15 to kapłani i zakonnice, w tym dwoje świętych. Można z tego wnioskować, że tajemnica Niepokalanego Poczęcia była i jest nadal bardzo żywa w kręgach duchowieństwa. Tam też odczuwało się szczególne zapotrzebowanie na teksty poetyckie, do których potem kompozytorzy tworzyli melodie.

Choć budowa tekstu jest z pewnością ważna, gdyż rzutuje na formę muzyczną, nie możemy w krótkim komunikacie podjąć tego rodzaju studiów. Zostawiamy ten problem specjalistom.

⁶ B. Bartkowski, *Polskie śpiewy religijne w żywej tradycji. Style i formy*, Kraków 1987, s. 193.

Na zakończenie tych z konieczności niepełnych badań dotyczących tekstów powróćmy jeszcze raz do ich treści. Z pewnością część z nich oddaje uczucia związane z Maryją. Są wśród nich pieśni wyrażające stan duszy poetów lub też przedstawiające przeżycia Maryi. Niekiedy widać podziw dla Niej. Mamy też motywy czci i prośby zarazem.

Dla uzyskania pełnego obrazu treści należałoby przeprowadzić szczegółowe badania na terenie całej Polski i obejmujące przeszło tysiącletnią historię narodu⁷.

Niektórzy teologowie wyrażają żal, że wiele pieśni maryjnych nie jest poprawnych pod względem teologicznym. Z tego względu domagają się wręcz ich poprawiania. Jest to założenie z gruntu błędne. Po pierwsze, dlatego, że szacunek do autentycznego tekstu i jego autora wymaga nienaruszalności. Czy godzi się wprowadzać poprawki do tekstów np. J. Kochanowskiego? A w niedalekiej przeszłości tego się dopuszczano. Po drugie zaś, dlatego, że teksty pieśni kościelnych niosą wprawdzie jakieś podobieństwo do teologii, ale nie zawsze są ściśle teologiczne. Ich twórcami są często pobożni autorzy, pieśniarze ludowi, którzy operują nie tyle zdaniemami stwierdzającymi ile raczej emocjonalnymi, życzeniowymi i przeżyciowymi. Z tego też względu nie wszystkie pieśni nadają się do liturgii. Wobec takich pieśni należy zastosować albo redukcję pewnych zwrotek, albo też w ogóle zrezygnować z ich wykonywania. Wszelkie poprawki niosą w sobie znamiona barbarzyństwa i wprowadzają zamęt burząc dotychczasowe kanony wykonawcze.

W dużym stopniu można podzielić pogląd ks. Cz. Bartnika, który dziękuje Bogu, że pieśni religijnych nie tworzą teologowie. Jeśli zaś czasami się zdarzy, że teolog ułoży jakąś pieśń i bywa ona śpiewana, to na ogół nie z racji jej artyzmu, ale dla piękna melodii⁸. Sprawdza się to w znacznej mierze w przypadku teologicznie poprawnych, ale trudnych tekstów hymnicznych *Liturgii godzin*. Napisano do nich wiele różnych melodii, ale przetrwały te najpiękniejsze, powszechnie zaakceptowane.

MELODIE

Wśród 62 utworów cztery teksty nie posiadają zapisu nutowego (19, 23, 42, 51). Z kolei pieśni nr 5, 22 i 54 operują dwiema melodiami, a nr 56 aż trzema. Tę samą melodię posiadają pieśni nr 53 i 62. Łącznie zatem dysponujemy 62 melodiami.

Kilka melodii zostało zapożyczonych ze źródeł obcych. Pieśń nr 4 to wierna choć zrytmizowana wersja pseudogregoriańskiego śpiewu *Tota pulchra es Maria* Jedna z melodii pieśni nr 5 (*Ciebie na wieki*) swój archetyp czerpie ze źródeł czeskomorawskich. Dwie pieśni: nr 26 i 36 zostały zapożyczone z sanktuarium

⁷ Cz. Bartnik, *Matka Boża*, Lublin 2003, s. 341.

⁸ Tamże, s. 342.

fatimskiego, reprezentują więc tradycję portugalską. Melodie pieśni nr 37, 40 i 41 pochodzą z Sycylii, a jedna (nr 49) z terenów Italii. Razem mamy więc 8 obcych melodii przeniesionych na grunt polski.

Niektóre pieśni są adaptacjami znanych uprzednio wzorców melodycznych. Ta praktyka była i jest nadal stosowana w pieśniach ludowych i kościelnych.

W pieśni nr 9 (*Dzwoneczku nasz miły*) tekst podłożono pod melodię innej pieśni: *Brzmi cichej godziny* (nr 3). Ponieważ wzorzec wykorzystywano bez żadnych zmian, powstała tzw. kontrafaktura regularna. Sam jednak wzorzec *Brzmi cichej godziny* jest także kontrafakturą. Otóż wykorzystano w drugiej części tej pieśni cytaty innej pieśni maryjnej:

Najświętsza Panno, o Matko Boża. Chodzi o fragment: „Litość miej nade mną, bądź w przygodzie ze mną”. Zachowano przy tym identyczność w następstwie interwałów, ale przekształcono przebieg melodyczno-rytmiczny. Taką adaptację nazywamy kontrafakturą nieregularną połączoną z fundamentalną⁹.

Do pieśni *Witaj kwiecie woniejący*, Maryja (nr 52) wykorzystano melodię innej: *Gdyśmy przyszli do kościoła, Królowo*. Jest to znów przykład kontrafaktury regularnej. Należy przy tym zauważyć, że w tym przypadku wtłoczenie nowego tekstu do istniejącej melodii odbyło się kosztem następstwa akcentów, które nie zgadzają się z prozodią archetypu. Takiej adaptacji dokonał zapewne jakiś twórca ludowy.

Pieśń *Witaj święta i poczęta* opatrzone aż trzema melodiami. Trzecia melodia to nic innego, jak proste przeniesienie istniejącej już melodii *Witaj Pani, my poddani*. Pieśń nr 7 *Dobranoc, o Pani świata* wykorzystuje melodię pasyjną *Dobranoc, Głowo święta*. To także jest przykład na regularną kontrafakturę.

Do tekstu *Ty, któraś pięknie dni swoje skończyła* (nr 48) dostosowano melodię pieśni wielkopostnej *Ty, któryś gorzko na krzyżu umierał*. Jednakże przy zachowaniu schematu rytmicznego wprowadzono do pierwotnej melodii szereg zmian interwałowych. Taką adaptację nazywamy kontrafakturą nieregularną¹⁰.

Zdecydowana większość pieśni pochodzi z własnej inwencji kompozytorów. Odnotowujemy w nich brak nawiązania do chorału gregoriańskiego. Oparcie na chorale było typowe dla pieśni dawnych. Melodyka nowych kształtowana jest w stylistyce XIX i XX w. Dość często pobrzmiewa w nich nuta naiwnej, ludowej radości lub też pewnego smutku graniczącego z sentymentalizmem¹¹.

Budowa formalna omawianych kompozycji związana jest ściśle z tekstem. Zasadniczo są to pieśni zwrotkowe lub refrenowe. Zdarzają się także recytatywy psalmowe (nr 14), a nawet forma pieśni przekomponowanej (nr 22) polegająca na odmiennym opracowaniu muzycznym każdej zwrotki.

⁹ K. M r o w i e c, *Recepcja obcych melodii pieśni*, s. 401-403.

¹⁰ Tamże, s. 401.

¹¹ T e n ż e, *Maryja w muzyce*, s. 695.

W zebranym repertuarze przeważa metrum dwudzielne (2/4, 4/4). Występuje ono aż w 37 przypadkach. W metrum trójdzielnym opracowano 27 pieśni (3/4, 3/8, 6/8). Metrum mieszane (4/4 i 3/4) występuje w 5 pieśniach. Wyjątek stanowi pieśń nr 21, w której zastosowano metrum 9/8, 3/4 i 2/4. Jedna kompozycja została napisana w metrum swobodnym (nr 14).

Na szczególną uwagę zasługują dwie pieśni powstałe w XIX w.: *Weź w swą opiekę* (nr 50) oraz *Zdrowaś Maryja, Boga Rodzica* (nr 59), w których tylko pojedyncze zwrotki odnoszą się do Niepokalanej. Pierwsza została skomponowana do słów kryptonima J. M. Słowa drugiej pochodzą od L. Romanowskiego (choć niektórzy sądzą, że ich autorem jest W. Syrokomla). Twórcą melodii obydwóch pieśni jest polska pianistka i kompozytorka, Filipina Brzezińska-Szymanowska (1800-1881).

Pieśń *Weź w swą opiekę* zyskała na popularności po wyborze papieża Jana Pawła II, w 1978 r., gdyż druga zwrotka wzywa Maryję do opieki nad Ojcem Świętym. *Zdrowaś Maryja* zaś, choć skomponowana w metrum trójdzielnym, nie charakteryzuje się rytmiką taneczną. Jest to melodia typu hymnicznego, uroczysta i podniosła, przywołująca na pamięć temat z IV cz. III Symfonii (*Eroica*) L. van Beethovena¹².

Swoistą „świętą” karierę zrobiła pieśń żeglarzy sycylijskich *O Sanctissima*, która doczekała się aż 3 adaptacji (nr 37, 40 i 41).

Pośród prezentowanych pieśni znajdują się także takie melodie, które można zaliczyć do ludowych a nawet tanecznych. W pieśni nr 11 wyraźnie można odczuć charakter pastorałkowy. W melodii *W tej niebieskiej krainie* (nr 57) pojawiają się rytmy krakowiaka, a *Mario, Matko nieskalana* można zaliczyć do rytmiki mazurkowej (nr 12). Gdyby nie religijny tekst, to pieśń *Ty, coś świata* (nr 39) można by uznać za popularny walczyk. Usprawiedliwienia takiej rytmiki należy szukać w pielgrzymkowym charakterze wspomnianych pieśni.

Czas powstania prezentowanego repertuaru mieści się w okresie od XVIII do XX w. Z XVIII w. pochodzi 1 pieśń, z XIX – 11, z przełomu XIX/XX – 4, z XX w. – 31 kompozycji. Dla 13 nie udało się ustalić bliższych danych czasowych. A zatem przeważa twórczość dwudziestowieczna.

Znamy natomiast wielu kompozytorów melodii. Wymieniamy ich w porządku alfabetycznym podając w nawiasie odpowiedni numer pieśni: F. Brzezińska-Szymanowska (50,59), ks. W. Kądziela (2), H. Krych (43), św. A. Liguori (49), ks. J. Łaś (12,14,25,33,61), ks. N. Maier (21), ks. I. Mański (8, 13), M. Mazurek (29), M. Nowak-Guzowska (42), ks. Z. Piasecki (1, 22), F. Nowowiejski (28), K. Racha (3), ks. R. Rak (4, 38), F. Rączkowski (45), M. Rutkowski (16-?), M. Sawa (54), A. Schubiger (46), J. Sierosławski (16-?, 47), ks. J. Sinka (54), D. Stefani (6), ks. F. Walczyński (32), ks. M. Winiarz (60).

¹² Tamże, s. 695-696.

Na 22 znanych autorów tylko 10 wywodzi się ze stanu duchownego. W twórczości tekstowej proporcje były odwrotne. Najwięcej pieśni skomponował ks. J. Łas – 5. Po 2 pieśni napisali: F. Brzezińska-Szymanowska, ks. I. Mański, ks. Z. Piasecki, ks. R. Rak. Pozostali są autorami pojedynczych utworów.

Przeprowadzone badania nie są wyczerpujące. Niepełna podstawa źródłowa, brak analizy tekstów, niekompletność studiów nad melodiami, wrywkowe dane historyczne o poszczególnych pieśniach, z których wiele nadawałoby się do monograficznego opracowania – oto główne niedostatki dokonanych studiów.

Niemniej już bardzo ogólne spojrzenie na wybrany repertuar upoważnia nas do ostrożnego stwierdzenia, że prawda o Niepokalanym Poczęciu w ciągu 150 lat okrzepła w świadomości poetów i kompozytorów. Nastąpił niewątpliwy rozwój pieśni poruszających ten temat, co zresztą spotkało się i spotyka nadal z życzliwym przyjęciem wiernych. Życie zweryfikowało też żywotność wielu pieśni i wyeliminowało utwory płytkie treściowo i muzycznie. Można z dużą dozą pewności stwierdzić, że z nielicznymi wyjątkami, dawne pieśni są zastępowane przez twórczość nowszą. Na ten stan rzeczy bezsprzecznie miała wpływ posoborowa reforma liturgii, dzięki której niektóre pieśni uznano za Nieliturgiczne. Wzrosły też wymagania w stosunku do nowej twórczości tak w sferze tekstów, jak i melodii. W ten sposób kończy się XIX-wieczne spojrzenie na pieśń kościelną, które mało liczyło się z powagą liturgii¹³.

Pieśni o Niepokalanym Poczęciu stanowią tylko pewien odsetek ogromnego repertuaru maryjnego, który, zgodnie z tradycją, nadal rozwija się w dwóch nurtach – pielgrzymkowym i profesjonalnym. Odnotowujemy coraz większy udział tej drugiej tendencji.

Polska pieśń kościelna stała się odbiciem prawd podanych do wierzenia. W tym kontekście można stwierdzić, że włącza się ona w ewolucję dogmatów maryjnych, która jest widoczna zarówno przed oficjalnym uznaniem danej prawdy, jak i po jej ogłoszeniu¹⁴.

Z pewnością wiele światła na ten problem mogłyby rzucić badania komparatystyczne konfrontujące pieśni o Niepokalanym Poczęciu z utworami poświęconymi Wniebowzięciu Najśw. Maryi Panny. Ten ostatni dogmat obchodził niedawno swoje 50-lecie. Być może twórczość pieśniowa dotycząca tej prawdy nie osiągnęła jeszcze swojego apogeum. Czy więc potwierdzi się pewna prawidłowość, że każda prawda wiary wymaga dłuższego okresu, aby ukazała się jej głębia i aby dzieła muzyczne mogły nadążyć za nowymi aspektami dogmatów odkrywanymi przez nauki teologiczne? Czas pokaże.

¹³ T e n ż e, *Polska pieśń kościelna w opracowaniu kompozytorów XIX wieku*, Lublin 1964, s. 27-28.

¹⁴ J. W o j t k o w s k i, *Wiara w Niepokalane Poczęcie Najświętszej Maryi Panny w Polsce w świetle średniowiecznych zabytków liturgicznych*, Lublin 1958, s. 20.

ANEKS

Tab. 1. Wykaz pieśni zamieszczonych w wybranych polskich śpiewnikach kościelnych XX i XXI wieku. Gwiazdka (*) oznacza, że pieśń zawiera tylko pojedyncze zwrotki odnoszące się do tajemnicy Niepokalanego Poczęcia.

Numer	Tytuł	Źródła	Autor tekstu	Autor melodii	Czas powstania
1.	<i>Biel nieskalana</i>	PM	?	Z. Piasecki	2. poł. XX w.
2. *	<i>Błogosławiona jesteś, Maryjo</i>	C, ChO, Dn, Ex, PM, PMSC, SB, SL, SP	W. Kądziała	W. Kądziała	Po 1974 r.
3. *	<i>Brzmi cichej godziny</i>	DN	?	K. Racha	?
4.	<i>Cała piękna jesteś</i>	A, CHO, ChS, DN, Ex, G, S3, S4, SAK	R. Rak (przekład „Tota pulchra”)	Pseudogregoriańska	2. poł. XX w.
5.	<i>Ciebie na wieki</i>	A, ChO, ChS, DN, PM, S1, S2, S3, S4, SAK, SKDP, SL, SL, SMP, SP, SPar	XVIII w. (?)	Mel. I: Miod 1838 Mel. II: czesko-morawska	XIX w.
6. *	<i>Czysta i Niepokalana</i>	PM	S. Szmidt	D. Stefani	2. poł. XX w.
7. *	<i>Dobranoc, o Pani świata</i>	SK	?	Mel. Dobranoc Głowo święta	?
8. *	<i>Do serca Twego</i>	DN	?	I. Mański	Poł. XX w.

Numer	Tytuł	Źródła	Autor tekstu	Autor melodii	Czas powstania
9. *	<i>Dzwoneczku nasz miły</i>	DN	?	Mel. Brzmi cichej godziny (nr 3.)	?
10.	<i>Gwiazdo zaranna</i>	A, ChO, ChS, DN, S1, S2, S3, S4, SAK, SB, SKDP, SL, SMP, SP, SPar	Siedl. 1928	Siedl. 1928	XX w. (?)
11.	<i>Już teraz wszyscy wraz</i>	SK	?	?	?
12.	<i>Mario, Matko Nieskalana</i>	WP	J. Stabińska	J. Łaś	Ok. 1978 r.
13.	<i>Maryjo, bez grzechu poczęta</i>	PM, S3, S4, SKDP, WP	S. Pruś	I. Mański	Poł. XX w.
14.	<i>Maryjo, Tyś od lat</i>	WP	W. Łakowicz	J. Łaś	Ok. 1978 r.
15. *	<i>Matko niebieskiego Pana</i>	A, ChO, ChS, DN, S1, S2, S3, S4, SAK, SB, SKDP, SL, SMP, SP, SPar	XVIII w.	Miod. 1838	XIX w. (?)

Numer	Tytuł	Źródła	Autor tekstu	Autor melodii	Czas powstania
16.	<i>Matko potężna</i>	ChO, ChS, DN, S1, S2, S3, S4, SAK, SMP, SP, SPar	B. Arciszewski	J. Sierosławski lub M. Rutkowski	XIX/XX w.
17. *	<i>Między gwiazdami</i>	G, S2	Siedl. 1908	Siedl. 1908	XX w.
18. *	<i>Na Kalwaryjskiej górze</i>	SK	?	?	?
19. *	<i>Najświętsza Panno, w której łonie</i>	SMP	?	?	?
20.	<i>Niech chwala Maryi</i>	SM	?	?	XX w.
21.	<i>Niepokalana Dziewico</i>	Ex	Akt oddania Ruchu „Światło-Życie”	N. Maier	2. poł. XX w.
22.	<i>Niepokalana Królowa</i>	G, PMSC, WP	S. Wyspański	Z. Piasecki	Po 1978 r.
23.	<i>Niepokalana, Niepokalana</i>	G	?	brak melodii	XX w. (?)
24.	<i>Niepokalanej Pani Cherubów</i>	ChO, DN, PMSC	Siedl. 1908	Siedl. 1908	XX w.
25.	<i>Niepokalana przeczysta Pani</i>	WP	H. Panufnik	J. Łaś	Przed 1978 r.
26.	<i>Niepokalana słoneczna Pani</i>	PM	K. Pasionek	z Fatimy	XX w.
27. *	<i>Niepokalana śliczna lilijo</i>	C	?	?	XX w. (?)

Numer	Tytuł	Źródła	Autor tekstu	Autor melodii	Czas powstania
28. *	<i>Niesiemy sztandar</i>	G	?	F. Nowowiejski	1. poł. XX w.
29.	<i>Nim Bóg wyznaczył</i>	S4, SL	M.G. Zaleska	M. Mazurek	Po 1985 r.
30.	<i>O Maryjo, bez grzechu poczęta</i>	ChO, DN, S1, S2, S3, S4, SAK, SB, SL	Siedl. 1908	Siedl. 1908	XIX/XX w.
31. *	<i>O Maryjo, cudzie chwały</i>	ChS, S1, SMP	?	?	XIX/XX w.
32. *	<i>O Maryjo, kwiecie biały</i>	G, S1	?	F. Walczyński	1884–1888
33. *	<i>O Maryjo, łaski cudzie</i>	G, WP	H. Panufnik	J. Łaś	Przed 1978 r.
34. *	<i>O Maryjo, Matko Boga</i>	SK	?	?	?
35. *	<i>O Maryjo, Tyś przed wieki</i>	S2	Siedl. 1879 – 95	Siedl. 1879 – 95	2 poł. XIX w.
36.	<i>O Pani nasza, Królowo nieba</i>	SAK, PM	K. Pasionek	z Fatimy	XX w.
37. *	<i>O Przenajświętsza</i>	SB	O Sanctissima	z Sycylii	XIX/XX w.
38.	<i>O Serce Maryi niepokalane</i>	ChO, DN, G, S3, S4, SMP	?	R. Rak	2 poł. XX w.
39.	<i>O Ty, coś świata</i>	PM	?	?	XIX w. (?)
40. *	<i>O Ty, Najświętsza</i>	ChS	O Sanctissima	z Sycylii	XIX/XX w.
41. *	<i>Pełna świętości</i>	DN, G, PM, S1, S2, S3, SAK	O Sanctissima	z Sycylii	XIX/XX w.

Numer	Tytuł	Źródła	Autor tekstu	Autor melodii	Czas powstania
42.	<i>Pięknaś, Maryjo</i>	G	U. Ledó- chowska	M. Nowak- -Guzowska	Po 1980 r.
43. *	<i>Płaszczem Twej łaski</i>	PM	?	H. Krych	XX w. (?)
44.	<i>Prześliczna Panno nad panny</i>	S1, S2, S3,	F. Kociński	Ze zbioru Ma- zurowskiego 1870	XIX w.
45.	<i>Radością niebo brzmi</i>	G, SB, SKDP	Z Rzymu (?)	F. Rączkowski	po 1988 r.
46. *	<i>Tam, co w niebiańskiej krainie</i>	DN	?	A. Schubiger	?
47. *	<i>Triumf i cześć Maryi</i>	S1, S2	T. Sołtysik	J. Sierosławski	XIX w.
48.	<i>Ty, któraś pięknie</i>	SK	?	Adapt. Ty, któraś gorzko	?
49. *	<i>Tyś czysta</i>	SM	A. Liguori (autor przekł. nieznany)	A. Liguori	XVIII w.
50. *	<i>Weź w swą opiekę</i>	A, ChO, ChS, DN, Ex, PM, S1, S2, S3, S4, SAK, SB, SL, SMP, SP	J. M.	F. Brzezińska- -Szymanow- ska	XIX w.
51. *	<i>Witaj, Królo- wo nieba</i>	SK	?	brak melodii	?
52. *	<i>Witaj, kwiecie wonejący</i>	SK	?	Adapt. Gdy- śmy przyszli do kościoła	?
53.	<i>Witaj, Naj- świętsza</i>	SM	z Tuchowa	z Tuchowa	XX w. (?)

Numer	Tytuł	Źródła	Autor tekstu	Autor melodii	Czas powstania
54. *	<i>Witaj, prześliczna, Niepokalana</i>	ChO, DN, S2, SB	J. Sinka	1. mel. J. Sinka 2. mel. M. Sawa	przed 1982 r. ok. 1988 r.
55.	<i>Witaj święta i Niepokalana</i>	ChO, ChS, S3, S4, SAK, SB, SMP	Siedl. 1879 – 95	Siedl. 1879 – 95	2. poł. XIX w.
56.	<i>Witaj święta i poczęta</i>	A, ChO, ChS, DN, Ex, S1, S2, S3, S4, SAK, SB, SKDP, SL, SMP, Sp, SPar	Miod. 1838	1. Miod 1838 2. DN (?) 3. Adapt. Witaj Pani, my poddani	XIX w.
57. *	<i>W tej niebie- skiej krainie</i>	SK	?	?	?
58. *	<i>Zawitaj, córko</i>	SPar	dominikanie	dominikanie	przed 1970 r.
59. *	<i>Zdrowaś Maryja, Bogarodzica</i>	A, ChO, ChS, DN, S1, S2, S3, S4, SAK, SB, SKDP, SL, SMP, SP, SPar	L. Romanow- ski lub W. Syrokomla (przed 1853)	F. Brzezińska- -Szymanow- ska	1857 r.

Numer	Tytuł	Źródła	Autor tekstu	Autor melodii	Czas powstania
60.	<i>Z niebieskich zstąp</i>	PM	Cz. Urbanek	M. Winiarz	XX w.
61.	<i>Z Tobą, Maryjo</i>	WP	W. Łakowicz	J. Łaś	przed 1978 r.
62.	<i>Żegnaj, Najświętsza</i>	SM	z Tuchowa	z Tuchowa	? (zob. nr 53)